

Jednota teoretického a empirického poznávání — stále aktuální téma

Konstatování, že hlavním prvkem vědecké práce je vysvětlování, bude přijata asi bez námitek.

Teoretická práce nikdy nezačíná z ničeho, není bádáním „nad čistým stolem“. Předpokládá osvojení si určitých poznatků a vědomostí, které byly shromážděny dříve, předpokládá tedy spojení nových faktů s existujícími teoretickými poznatky.

Jednou z vlastností vědy je kumulativní charakter jejího vývoje. V práci jednotlivých vědeckých generací existuje nejen diskontinuita, ale i kontinuita společenskovo-vědního poznání. Rozvoj či vyvracení a popírání dříve poznatého je nutnou etapou, která vede zpravidla k adekvátnějšímu poznání.

Znamená to tedy, že kontinuita v práci společenskovo-vědních badatelů vytváří stále plnější a přesnější teoretický odraz určité sféry společenského života.

Osvojení si nových poznatků a poznání realizované člověkem je aktivním prvkem, který vyplývá z analýzy vztahů mezi lidmi, vztahů mezi lidmi a sociálními útvary, jež se z lidí skládají, a z analýzy vztahů mezi lidmi a předměty „mimolidského světa“, tj. buď „přirozeného“, nebo utvořeného v procesu lidské činnosti.

My, marxisté, toto poznání a osvojování si nových poznatků spojujeme se zápasem, který je procesem praktické přeměny sociální skutečnosti. Aktivní prvek poznání se tedy realizuje v tom, že teorie zasahuje do praxe našeho života a v procesu vzájemného ovlivňování nejenže mění tuto praxi, ale koriguje, obohacuje, modifikuje a rozvíjí své poznatky v nových podmínkách a skutečnostech.

Za nejdůležitější součást teoretického poznání považujeme taková vysvětlení, která vedou k odhalování kauzálních závislostí zkoumaných jevů a k systematickému uspořádání autentických poznatků vztahujících se ke zkoumané oblasti.

V rozvoji sociologické teorie nestačí pro-

to jen popisovat či klasifikovat empirické fakty.

Metodologické přístupy marxismu-leninismu umožňují, aby „fakty empirického poznání“ mohly být zobecněny, uspořádány a vysvětleny na základě vnitřního, vědecky pravdivého teoretického systému. V těchto metodologických přístupech přestává být empirické poznání „izolovaným empirickým poznatkem“. Je organicky včleněno do výkladu a přeměny světa. Získává tak nové kvality, hlubší a plnější charakter.

Marxismus-leninismus představuje takový systém teoreticko-metodologických poznatků, jenž umožňuje přeměny empirických pravidelností v teoretické vývody. Dává rovině „empirických závislostí“ možnost vstupovat do obecnějších, souvztažnějších procesů.

Teoretická zkoumání mají různé roviny obecnosti. Meritorní úlohu přijímá poznání obecných zákonitostí vývoje přírody, společnosti a myšlení.

Takovou nejobecnější rovinou dialektickomaterialistické teorie přírody, společnosti a lidského myšlení je vědecká filosofie. Přijímá úlohu všeobecných metodologických direktiv, zaměřuje badatele na podstatné skutečnosti, umožňuje orientovat se v množství poznanych skutečností, dešifrovat empirický materiál a usnadňuje selekci. Je základem pro správnou interpretaci poznání zákonitostí společenského pohybu. Má určující význam, ale sama o sobě samozřejmě nezabezpečuje poznání jednotlivých oblastí, enkláv společenské skutečnosti.

Usilujeme proto tedy o taková teoretická zkoumání, která by v rámci dialektickomaterialistické koncepce věnovala svou bezprostřední pozornost specifice dílčích procesů, která by analyzovala problematiku, s níž se setkáváme např. v hranicích určitého společenského subsystému, apod.

Tato poznání jsou zpravidla spojena

s bezprostředním řízením jednotlivých úseků společenského života. Neobejde se bez nich nejen plánování, předvídání jisté enklávy, ale konec konců se bez nich nemůže obejít ani socialistická společnost jako celek.

To vše umocňuje závažnost výchozích teoreticko-metodologických principů, se kterými vstupuje naše sociologie do analýzy obecných, ale i těch nejkonkrétnějších otázek společenského života.

Redakce Sociologického časopisu